

TÜSEV ATÖLYE

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ SINIRLANDIRILMASI: ULUSLARARASI STANDARTLAR VE TÜRKİYE'YE DAİR DEĞERLENDİRME

Örgütlenme Özgürlüğü Hakkının Sınırlandırılması: Uluslararası Standartlar ve Türkiye'ye Dair Değerlendirme bilgi notunda, örgütlenme özgürlüğü hakkının sınırlandırılması ile ilgili uluslararası standartlar ve normlar çerçevesinde belirlenen temel prensiplere yer verilmiştir. Metinde, bu çerçevede kapsamında Türkiye'deki yasal durumun değerlendirilmesi ve iyileştirilmeler için öneriler de yer almaktadır.

@tusev @stkizleme #tusevatolye
facebook.com/tusevtr

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

Bankalar Cad. Minerva Han No:2 Kat:5
34420 Karaköy-İstanbul
Tel: 0212 243 83 07 • Fax: 0212 243 83 05
info@tusev.org.tr • www.tusev.org.tr

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ SINIRLANDIRILMASI: ULUSLARARASI STANDARTLAR VE TÜRKİYE'YE DAİR DEĞERLENDİRME

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ SINIRLANDIRILMASI: ULUSLARARASI STANDARTLAR VE TÜRKİYE'YE DAİR DEĞERLENDİRME

Örgütlenme özgürlüğü hakkı, uluslararası insan hakları hukuku koruması altında olan temel haklardan biridir. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (UDHR)*¹, *Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR)*² ve *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)* örgütlenme özgürlüğü hakkını korumaktadır. *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)*³ örgütlenme özgürlüğünün sağlanması ve korunması için üye devletlerin yasalarının uluslararası standartlar ve normlar ile uyumlu düzenlemeler içermesine dikkat çekmektedir.

Örgütlenme özgürlüğü mutlak haklar arasında yer almamaktadır ve sınırlandırılması mümkündür. İnsan haklarının sınırlandırılması rejimi tüm hak ve özgürlüklerin kullanımının güvence altına alınması açısından büyük önem taşımaktadır. Sınırlama rejimi temel hak ve özgürlüklerin hangi durumlarda, nasıl ve ne kadar sınırlandırabileceğini, başka bir deyişle sınırlamanın sınırını düzenlemektedir. Uluslararası standartlarla uyumlu bir sınırlama rejiminin varlığı devlet tarafından bir hakka getirilecek sınırlamaların keyfi olmasını engellemekte ve sınırlamaya bir sınır getirildiği için hak ve özgürlüklere bir güvence oluşturmaktadır.⁴

Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber,⁵ *Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Demokrasi Kurumları ve İnsan Hakları Şubesi (ODIHR)*⁶ ile

Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) tarafından örgütlenme özgürlüğü hakkının garanti altına alınması ve uygulanması için bir yönerge olarak hazırlanmıştır. Rehberde, uluslararası insan hakları standartları ve AGİT taahhütleri uyarınca örgütlenme özgürlüğü ile ilgili yasa yapımı konusunda yönlendirme ve yönerge eksikliğini gidermek amacıyla bilgiler ve esaslara yer verilmektedir.

Bilgi notunda, AGİT'in hazırladığı *Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber*'de yer alan:

4. İlke: STK'ların hedef, aktiviteler ve faaliyet alanlarını belirleme özgürlüğü,

9. İlke: Sınırlama rejiminin yasallığı ve meşruiyeti ilkesi ve

10. İlke: Sınırlama rejiminin orantılılık ilkesi bölümleri uyarınca, örgütlenme özgürlüğü hakkının hangi koşullar altında sınırlandırılabilir ele alınmaktadır.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI HANGİ KOŞULLARDA SINIRLANDIRILABİLİR?

Örgütlenme Özgürlüğü İçin Rehber'e göre örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanımını kısıtlayıcı herhangi bir kanun hükmü; ulusal güvenlik veya kamu emniyeti yararı, düzensizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın korunması veya başkalarının hakları ve özgürlüklerinin korunması gibi uluslararası standartları karşılamaya yönelik olmalıdır. Bu kısıtlar AİHS'nin örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen 11. maddesine dayanmaktadır ve yukarıdaki dayanaklar dışında yasa tarafından öngörülen ve demokratik bir toplumda gerekli olanlardan başka bir kısıtlama getirilmemesini öngörmektedir. Örgütlenme özgürlüğüne yönelik kamu idaresi tarafından gerçekleştirilen bir müdahalenin hukuken öngörülmüş olması, yukarıda belirtilen meşru amaçlardan birini izlemesi ve müdahalenin demokratik bir toplum için gerekli olması gerekmektedir.

1 *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. Erişim Tarihi: 25 Haziran 2016. www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=trk

2 *Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi*. Birleşmiş Milletler. Erişim Tarihi: 25 Haziran 2016. www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0589.pdf

3 *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. Avrupa Konseyi. www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf

4 Ayata G. C. & U. Karan 2014. *Sivil Toplum Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler*. TÜSEV. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016. www.tusev.org.tr/urfiles/images/MevzuatRapor.15.09.15.pdf

5 *Joint Guidelines on Freedom of Association (Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber)*. Organization for Security and Co-operation in Europe. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016. www.osce.org/odihr/132371

6 AGİT Demokrasi Kurumları ve İnsan Hakları Şubesi (ODIHR) üye ülkelerin anayasalarının

uluslararası anlaşmalar ve AGİT sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmesi için çalışmalar yürütmektedir.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ SINIRLANDIRILMASI: ULUSLARARASI STANDARTLAR VE TÜRKİYE'YE DAİR DEĞERLENDİRME

Sınırlama rejiminde gündeme gelen ilk kriter, sınırlamanın hukuken öngörülebilir olmasıdır. Bu kriter esasen müdahalenin bir hukuki dayanağının olup olmadığının denetlenmesidir. Bir hakkın kullanımına getirilen bir sınırlamanın mutlaka hukuki bir dayanağı olmalıdır.⁷ Öngörülebilirlik ilkesi *Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber*'de⁸ yer alan aşağıdaki maddeler ile açıklanmaktadır:

- 1- *Derneklerin örgütlenme özgürlüğüne getirilen herhangi bir kısıt, devletin anayasası ya da diğer bir kanuna dayandırılmalıdır.*
- 2- *Sınırlama rejimi için mevzuat kamuoyu tarafından öngörülebilir olmalıdır. Sınırlamaya olanak sağlayan hukuk kuralları kamu makamlarına sınırsız bir takdir yetkisi vermemelidir.*
- 3- *Hukuki düzenlemeler örgütlenme özgürlüğünün özneleri kadar bu özgürlüğe müdahale edebilecek kamu idaresi için de yol gösterici olmalıdır.*
- 4- *Sınırlama rejimi açık ifadelerle dayandırılmalı, sivil toplum katılımı ve denetimini temin edecek şekilde demokratik yollar ile kabul edilmiş olmalıdır.*
- 5- *Getirilen sınırlamalar her zaman vakanın özel şartları ile ilgili olmalı, örtülü şekilde ayrı sınırlamalar olmamalıdır. Yasal mevzuatta, bu özel şartları göz ardı ederek derneklerin belli faaliyet veya faaliyetleri yüzünden doğrudan doğruya dernekleri yasaklayıcı veya kapatan hükümler bulunmamalıdır.*

Sınırlama rejiminde gündeme gelen bir diğer kriter ise, sınırlamanın gerekliliğine ilişkindir. “Gereklilik” kriteri AIHM tarafından, “orantılılık” ile birlikte “zorlayıcı toplumsal ihtiyaç” olmak üzere iki alt ölçüt ile beraber açıklanmaktadır.⁹

Orantılılık ilkesine göre örgütlenme özgürlüğünün sınırlandırılmasına dair bir gerekliliğin varlığı örgütlenme özgürlüğüne getirilen sınırlamayı tek başına meşru hale getirmemektedir. Örgütlenme özgürlüğünün sınırlandırılmasını gerekli kılan amaç ile sınırlama ihtiyacına cevap vermek için başvuru yöntem arasında adil bir dengenin tutturulması gerekmektedir.¹⁰ *Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber*'de¹¹ “orantılılık ilkesi” aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

Orantılılık ilkesi, özellikle bir derneğin yasaklanması ya da kapatılması hususunda yapılacak bir değerlendirme açısından temel hükümdür. Orantılılık ilkesi, küçük ihlaller karşısında hiçbir zaman yasaklanma ya da kapatılma yöntemine başvurulmamasını öne sürer. AIHM kararlarına göre, dernekler için yasaklama veya kapatma, şiddet eylemlerine teşvik eden ya da mutlak şekilde yasaları ihlal eden durumlar dışında her zaman en son başvurulacak yöntemler olmalıdır.

Zorlayıcı toplumsal ihtiyaç kriteri ise sınırlamaya yönelik mevcut bir toplumsal ihtiyaç olmasına gönderme yapmaktadır. Savaş propagandası, ırkçılık ve nefret söylemleri yasalara aykırı ve yasaklanabilecek amaç ve faaliyetler zorlayıcı toplumsal ihtiyaç kriterleri arasında gösterilmektedir.¹²

7 Ayata G. C. & U. Karan 2014. *Sivil Toplum Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler*. TÜSEV. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016. www.tusev.org.tr/urfiles/images/MevzuatRapor.15.09.15.pdf

8 *Joint Guidelines on Freedom of Association (Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber)*. Organization for Security and Co-operation in Europe. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016. www.osce.org/odhr/132371

9 Ayata G. C. & U. Karan 2014. *Sivil Toplum Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler*. TÜSEV. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016. www.tusev.org.tr/urfiles/images/MevzuatRapor.15.09.15.pdf

10 Örgütlenme özgürlüğünün sınırlandırılması ile ilgili olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AIHS) ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (İngilizce: International Covenant on Civil and Political Rights, kısaca ICCPR).

11 Joint Guidelines on Freedom of Association (Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber). Organization for Security and Co-operation in Europe. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2016. www.osce.org/odhr/132371

12 Ayata G. C. & U. Karan 2014. *Sivil Toplum Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler*. TÜSEV. Erişim Tarihi: Haziran 22, 2016. www.tusev.org.tr/urfiles/images/MevzuatRapor.15.09.15.pdf

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ SINIRLANDIRILMASI: ULUSLARARASI STANDARTLAR VE TÜRKİYE'YE DAİR DEĞERLENDİRME

Örgütlenme Özgürlüğü İçin Rehber'de "zorlayıcı toplumsal ihtiyaç" aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

Yasama sürecinde, örgütlenme özgürlüğünün kullanımını kısıtlayıcı sınırlamaların demokratik toplum için makul olup olmadığı ve seçenekler arasında en az müdahaleci yöntemin tercih edildiği değerlendirilmelidir. İdare, meşru amaç doğrultusunda getirilen müdahaleden daha az kısıtlayıcı bir yöntemin tercih edilmediğini kanıtlama sorumluluğunu taşır.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI HANGİ ŞARTLARDA DAHİ SINIRLANDIRILAMAZ?

Sınırlama rejimi temel hak ve özgürlüklerin hangi durumlarda, ne şekilde ve ne ölçüde sınırlanabileceğini, başka bir deyişle sınırlamanın sınırını da düzenlemektedir. Örgütlenme Özgürlüğü İçin Rehber'in "Prensip 4: STK'ların hedef, aktiviteler ve faaliyet alanlarını belirleme özgürlüğü" bölümünde ifade edildiği gibi, sınırlama rejiminin dar şekilde yorumlanması ile STK'ların üstlenmesine izin verilen veya yasaklanan amaç ve faaliyetler belirlenemez. STK'lar ifade özgürlüklerini barışçıl şekilde kullandıkları müddetçe, yasalarda ve Anayasada değişik yapılması için çalışmalar yürütebilirler. Rehberde, barışçıl şekilde yasal ve Anayasal değişiklik talep eden STK'ların sırf bu sebeplere dayandırılarak yasaklanmamaları, feshedilmemeleri veya cezalandırılmamaları önerilmektedir. Kamu idaresi, STK'ların beyan ettiği amaç ve faaliyetlerin uygunluğunu, belirledikleri kuruluş isimlerinin anlamını ve tüzüklerinde belirtilen ifadelerin uygunluğunu değerlendirirken her zaman hukuka uygunluk karinesine göre hareket etmeli ve tartışmaya açık, keyfi hükümlerden kaçınmalıdır.

Örgütlenme Özgürlüğü İçin Rehber, "4. İlke: STK'ların amaç ve faaliyet alanlarını belirleme özgürlüğü":

- 1- Kurucu ve üyeler STK'ların amaç ve faaliyetlerini belirlemek açısından özgürdürler. Bu özgürlük alanı kuruluşlarının tüzük, kural ve iç örgütlenme yapılarını belirlemelerini, yönetim organları ve temsilcilerini kendilerinin seçmelerini de kapsar.
- 2- Yasal çerçeve, mevzuatın sınırlayıcı bir şekilde değerlendirilmesi yüzünden ya da izin verilen veya yasaklanan amaç ve faaliyetlerin tanımlarını belirleme yoluyla STK'ların üstlendikleri amaç ve gerçekleştirmek istedikleri hedefleri kısıtlayamaz ya da belirli amaç ve/veya faaliyetleri zorla kabul ettiremez.
- 3- STK'ların tüzüklerinde belirlediği hedefler doğrultusunda faaliyetlerine karar vermelerine izin verilmelidir. Derneklerin faaliyet alanlarının kapsamını belirleme özgürlüğü, yerel, bölgesel ya da uluslararası düzeyde örgütlenme haklarını kullanmayı da içerir. Bununla birlikte STK'lar ulusal veya uluslararası düzeyde başka örgütlere, federasyon veya konfederasyonlara da katılabilirler.

TÜRKİYE'DE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLAMA REJİMİNE DAİR DEĞERLENDİRME¹³

Türkiye hukukunda örgütlenme özgürlüğü Anayasa'nın 33. maddesinde, bu özgürlük ile ilgili sınırlama rejimi ise Anayasa'nın 13. maddesinde yer almaktadır. Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ile ilgili olan 13. madde metnine göre "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." Bu ölçütler AİHM'nin kullandığı ölçütlerle paralellik taşımaktadır ve yargı organlarının AİHM'nin uyguladığı inceleme yöntemini uygulamasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Yasal düzenlemelerin örgütlenme özgürlüğünü kullanmak isteyen kişilere mümkün olduğunca yol gösterici ve özgürlüğün kullanımını zorlaştırmaktan çok kolaylaştırıcı bir biçimde kaleme alınması büyük önem taşımaktadır. Bu konuda AİHM tarafından benimsenen yaklaşım Anayasa Mahkemesi tarafından da sergilenmiştir. Anayasa Mahkemesi, "Bir sınırlamanın nerede başlayıp nerede bittiği belirtilmezse, amacı aşan demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmayan, içeriğinin takdiri yönetime bırakılmış sakıncalı sınırlama getirilmiş olur. İçeriğinin belirlenmesi yönetimin görüşüne bırakılan sınırlamanın yasa ile konulduğundan söz edilemez (...)" demiştir.¹⁴ Mahkeme ayrıca yasal düzenlemelerin belirlilik ilkesine uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Mahkemeye göre "Belirlilik ilkesi, yükümlülüğün hem kişiler hem de idare yönünden belli ve kesin olmasını, yasa kuralının, ilgili kişilerin mevcut şartlar altında belirli bir işlemin ne tür

sonuçlar doğurabileceğini makul bir düzeyde öngörmelerini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesini gerekli kılar."¹⁵

Sınırlama rejimi ile ilgili ikinci bir düzenleme Anayasa'nın 14. maddesinde yer almaktadır. Madde aslında sınırlama rejiminin bir parçası değildir. Ancak "temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması" başlığını taşımasına ve başlığı ile hak ve özgürlüklerin korunmasına bir gönderme yapıyor gibi gözükmesine rağmen, örgütlenme özgürlüğünün sınırlandırılması amacıyla başvurulabilir bir düzenleme olarak göze çarpmaktadır. 14. maddenin ilk iki fıkrasına göre, "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz." Madde metninde yer alan "faaliyetler" kelimesi örgütlenme özgürlüğü kapsamında gündeme gelebilecek faaliyetleri de içermektedir. Böyle bir yorum ile 14. maddenin örgütlenme özgürlüğünün sınırlandırılmasında başvurulabilecek başka bir hüküm haline gelmesi mümkündür. Madde mevcut haliyle örgütlenme özgürlüğüne içerik bakımından bir sınırlama getirebilme potansiyeli taşımaktadır. Maddenin yargı organlarına yalnızca bozucu ve ortadan kaldırmayı amaçladığı varsayılan fiillere de yaptırım uygulama konusunda geniş bir takdir yetkisi tanıdığı vurgulanmıştır.¹⁶ Bu tür bir düzenleme aynı zamanda örgütlenme özgürlüğünün kullanılmasında amaç bakımından keyfi sınırlamaların Anayasa'ya uygun kabul edilmesine dayanak oluşturma

¹³ Raporun bu bölümü Gökçeççek Ayata ve Ulaş Karan tarafından kaleme alınan ve TÜSEV'in yayınladığı "Sivil Toplumla Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler" raporundan kesitler halinde doğrudan alıntılanmıştır.

¹⁴ Anayasa Mahkemesi, E. 1987/16, K. 1988/8, K.T. 19.04.1988.

¹⁵ Anayasa Mahkemesi, E. 2010/7, K. 2011/172, K.T. 22.12.2011

¹⁶ Serap Yazıcı, Yeni Bir Anayasa Hazırlığı ve Türkiye Seçkincilikten Toplum Sözleşmesine, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 104.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKININ SINIRLANDIRILMASI: ULUSLARARASI STANDARTLAR VE TÜRKİYE'YE DAİR DEĞERLENDİRME

tehlikesi taşımaktadır. Anayasa'nın 33. maddesinde örgütlenme özgürlüğünün milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının özgürlüklerinin korunması sebebiyle sınırlanabileceği belirtilmiştir. Burada AİHS'nin 11. maddesinde yer alan sınırlama nedenleri ile bir örtüşme göze çarpmaktadır.

Anayasa ve AİHS arasındaki tek farklılık Anayasa'nın 33. maddesinin beşinci fıkrasındaki "Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar" şeklindeki düzenleme ile ortaya çıkmaktadır. Söz konusu düzenleme derneklerin hakim kararı dışında faaliyetten menine olanak sağlamaktadır. Her ne kadar bu yönde bir karar geçici nitelikte de olsa 24 saat içerisinde görevli hakim onayına sunulsa ve hakim 48 saat içinde kararını açıklamak durumunda olsa da örgütlenme hakkına keyfi müdahaleye olanak sağlayarak bu hakkın ihlaline yol açabilme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Anayasa'nın 33. maddesinin mevcut içeriği belirtilen farklılık haricinde AİHS'nin 11. maddesi ile uyumlu gözükmemektedir ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olarak beşinci fıkranın yürürlükten kaldırılması dışında bir değişiklik ihtiyacı göze çarpmamaktadır. Bununla beraber tam anlamıyla bir uyum ancak her iki düzenlemenin birbirine paralel yorumlanması ile mümkün olabilecektir. Bu tür bir yorum AİHM'nin sınırlama rejimine dair yaklaşımının Türkiye'deki yargı ve yürütme organları tarafından da benimsenmesini gerektirmektedir.

Örgütlenme özgürlüğünün sınırlama rejimi açısından 4721 sayılı Türk Medeni Kanununda derneklerin kuruluşu ve derneklerin sona ermesi ile ilgili maddelerde genel ahlak ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır.¹⁷ Türk Medeni Kanunu 56. maddesi uyarınca hukuka veya ahlaka aykırı amaçlarla dernek kurulamaz. Bu kanunun 89. maddesi de derneklerin sona ermesini düzenlemektedir. Bu madde uyarınca derneğin amacı, kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Dernekler Kanununda ayrıca bu konu ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Dernekler mevzuatı (TMK hükümlerine göre) kapsamında "ahlak" kavramı yoruma açık bırakılmıştır.¹⁸ "Genel ahlak" ve "ahlak" kavramlarının mevzuatta somut bir şekilde tanımlanmaması, mevzuatın uygulamasında keyfi yorumlar ve uygulamalara sebebiyet vermektedir. "Genel ahlak" ve "ahlak" gibi muğlak kavramların tanımının yapılması veya mevzuattan çıkarılması sivil toplumun örgütlenme özgürlüğü hakkını genişletecektir.

¹⁷ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu için: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf

¹⁸ 5253 sayılı Dernekler Kanunu için: www.dernekler.gov.tr/tr/mevzuat/kanun/5253-dernekler-kanunu.aspx